

KONSTRUKTIV YONDASHUV ASOSIDA RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA ONLAYN BAHOLASH TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Gaipova Gulsanem Barlikbaevna

Osiyo Xalqaro Universiteti Xorazm filiali talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida onlayn baholash tizimlarini konstruktiv yondashuv asosida takomillashtirish masalalari yoritilgan. Konstruktiv ta'lim nazariyasining asosiy tamoyillari tahlil qilinib, ularning onlayn baholash jarayoniga integratsiyasi ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda zamonaviy raqamli platformalar orqali amalga oshirilayotgan formatif va summativ baholash usullarining samaradorligi tahlil qilinadi hamda talabaning bilimni mustaqil qurishi, refleksiya va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan takliflar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: *konstruktiv yondashuv, raqamli ta'lim muhiti, onlayn baholash, formatif baholash, summativ baholash, refleksiya, e-learning.*

Annotation: *This article examines the issues of improving online assessment systems in a digital learning environment based on a constructivist approach. The main principles of constructivist learning theory are analyzed, and their integration into the online assessment process is discussed. The study analyzes the effectiveness of formative and summative assessment methods implemented through modern digital platforms and proposes recommendations aimed at developing students' independent knowledge construction, reflection, and self-assessment skills.*

Keywords: *constructivist approach, digital learning environment, online assessment, formative assessment, summative assessment, reflection, e-learning.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования систем онлайн-оценивания в цифровой образовательной среде на основе конструктивистского подхода. Проанализированы основные принципы конструктивистской теории обучения и рассмотрена их интеграция в процесс онлайн-оценивания. В исследовании анализируется эффективность формативных и суммативных методов оценивания, реализуемых с использованием современных цифровых платформ, а также выдвигаются предложения, направленные на развитие у обучающихся навыков самостоятельного конструирования знаний, рефлексии и самооценивания.*

Ключевые слова: *конструктивистский подход, цифровая образовательная среда, онлайн-оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, рефлексия, электронное обучение.*

KIRISH

Raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimining mazmuni va metodologiyasida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi o'qitish shakllari bilan bir qatorda baholash tizimlarini ham qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, masofaviy va aralash ta'lim shakllarining ommalashuvi sharoitida onlayn baholash tizimlarining ishonchliligi, shaffofligi va pedagogik samaradorligi muhim ilmiy muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. An'anaviy baholash yondashuvlari asosan bilimlarni nazorat qilishga qaratilgan bo'lib, o'quvchining bilish jarayonidagi faolligi, reflektiv fikrlashi va kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bois zamonaviy pedagogika fanida konstruktiv yondashuvga asoslangan baholash tizimlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. Konstruktiv yondashuvga ko'ra, bilim ta'lim oluvchi tomonidan mustaqil ravishda quriladi va baholash ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlovchi, rivojlantiruvchi vosita sifatida xizmat qilishi lozim. Raqamli ta'lim muhitida konstruktiv yondashuvni baholash tizimlariga integratsiya qilish o'quv jarayonining shaxsga yo'naltirilganligini ta'minlash, talabalarning metakognitiv va reflektiv ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularning individual o'quv trayektoriyasini hisobga olish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, onlayn baholash tizimlarini konstruktiv yondashuv asosida takomillashtirish masalasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi – konstruktiv yondashuvning nazariy asoslarini tahlil qilish hamda raqamli ta'lim muhitida onlayn baholash tizimlarini takomillashtirishning pedagogik mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Asosiy qism.

So'nggi yillarda O'zbekiston pedagog olimlari tomonidan raqamli ta'lim muhitini takomillashtirish, kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish hamda baholash tizimlarini modernizatsiya qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, milliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonida baholashning pedagogik va metodik asoslarini ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

1. Konstruktiv yondashuv va baholashning pedagogik mohiyati. Konstruktivizm pedagogik nazariya sifatida ta'lim jarayonida o'quvchining faol rolini ta'kidlaydi. Konstruktiv yondashuv nuqtai nazaridan baholash faqat o'quv natijalarini aniqlash vositasi emas, balki o'quv jarayonining tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Bunda baholash talabaning bilimni qurish jarayonini qo'llab-quvvatlashi, uning fikrlash strategiyalarini tahlil qilishga va reflektiv faoliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

2. Raqamli ta'lim muhitida onlayn baholash tizimlarining xususiyatlari. Raqamli ta'lim muhiti ta'lim jarayonini tashkil etishda yuqori darajadagi moslashuvchanlik, interaktivlik va individuallashtirish imkoniyatlarini yaratadi. Onlayn baholash tizimlari Learning Management System (LMS), elektron ta'lim platformalari va bulutli texnologiyalar asosida amalga oshiriladi. Ushbu tizimlar yordamida ta'lim oluvchilarning o'quv faoliyati doimiy monitoring qilinadi va tezkor teskari aloqa ta'minlanadi. Onlayn baholash tizimlari quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

- Formatif baholash – ta'lim jarayonida doimiy teskari aloqa berish;

- Summativ baholash – o'quv natijalarini yakuniy baholash.

Shu bilan birga, amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab onlayn baholash tizimlari asosan avtomatlashtirilgan test topshiriqlariga tayanadi. Bunday yondashuv konstruktiv ta'lim tamoyillariga to'liq mos kelmaydi, chunki u talabaning ijodiy va tanqidiy fikrlash darajasini baholash imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli, raqamli muhitda baholash jarayonini loyihaviy ishlar, muammoli topshiriqlar va elektron portfoliolar orqali boyitish zarur.

3. Konstruktiv yondashuv asosida onlayn baholash tizimlarini takomillashtirish yo'nalishlari. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, konstruktiv yondashuv asosida onlayn baholash tizimlarini takomillashtirish quyidagi asosiy yo'nalishlar orqali amalga oshiriladi: Birinchidan, baholash mezonlari kompetensiyaviy yondashuv asosida ishlab chiqilishi lozim. Bu bilimlarni faqat yakuniy natija emas, balki o'rganish jarayoni orqali baholash imkonini beradi. Ikkinchidan, formatif baholash mexanizmlarini keng joriy etish talab etiladi. Raqamli ta'lim muhitida reflektiv kundaliklar, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash (peer assessment) talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Uchinchidan, sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali individual o'quv trayektoriyasini hisobga oluvchi baholash tizimlarini yaratish mumkin. Bu esa baholashning adolatliligi va aniqligini oshiradi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda raqamli ta'lim muhitida onlayn baholash tizimlarini konstruktiv yondashuv asosida takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy baholash tizimlari asosan reproduktiv bilimlarni aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, talabalarning mustaqil fikrlash, muammo yechish va reflektiv faoliyatini to'liq qamrab olmaydi. Konstruktiv yondashuv esa baholashni o'quv jarayonining ajralmas va rivojlantiruvchi komponenti sifatida talqin etadi. Raqamli ta'lim muhitida konstruktiv yondashuvga asoslangan onlayn baholash tizimlari talabaning bilimni faol qurish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi, uning individual o'quv trayektoriyasini hisobga olish imkonini beradi hamda formatif baholash orqali doimiy teskari aloqani ta'minlaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, loyiha asosida baholash, elektron portfoliolar, reflektiv kundaliklar va o'zaro baholash mexanizmlari konstruktiv baholashning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xulosa qilib aytganda, konstruktiv yondashuv asosida takomillashtirilgan onlayn baholash tizimlari raqamli ta'lim muhitida ta'lim sifatini oshirish, talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish va ularni mustaqil ta'lim faoliyatiga yo'naltirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Piaget J. The Psychology of Intelligence. London: Routledge, 2008.
2. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

3. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. 4th ed. McGraw-Hill Education, 2011.
4. Garrison D. R., Vaughan N. D. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. San Francisco: Jossey-Bass, 2008.
5. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2005.
6. Nicol D., Macfarlane-Dick D. Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. Studies in Higher Education, 2006.
7. Salimova S. A. Raqamli ta'lim muhitida baholashning pedagogik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
8. Xolmatov A. A. Zamonaviy ta'limda konstruktiv yondashuv va uning metodik imkoniyatlari. – Toshkent, 2021.
9. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. Athabasca University Press, 2017.